

א. שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יז סעיפים ה-ו

(ה) אסור לדיין לשמוע דברי בעל דין האחד שלא בפני בעל דין חברו. הגה: ודוקא שידוע הדיין שיהיה דיין בדבר, אבל אם שמע טענת האחד ואחר כך נתרצה השני לדון לפניו, מותר להיות דיין בדבר (תשובת מהרי"ל קצ"ה). ולא יכתוב שום חכם פסק לאחד מבעלי הדין בדרך א"כ, או שיכתוב לו דעתו בלא פסק, כל זמן שלא שמע דברי שניהם, שמא מתוך דבריו ילמדו לשקר; גם משום שאח"כ יטעון השני בדרך אחר ויצטרך לכתוב להיפך, ואיכא זילותא לחכם. (רשב"א וריב"ש סימן קע"ט ה"ו). וכן הבעל דין מזהיר על כך ותלמיד שיש לו דין לפני רבו, לא יקדים לבא קודם בעל דינו, שלא יהא נראה כמקדים כדי לסדר טענותיו שלא בפני חברו. ואם יש לו עת קבוע לבא ללמוד לפניו, ובא העת ההיא, מותר.

(ו) לא יהיה הדיין שומע מפי המתורגמן, אם היה מכיר בלשונם ושומע טענותיהם. אבל אם אינו יודע בלשונם כל כך שידע להשיב להם להודיעם פסק הדין, מותר להעמיד מתורגמן.

ב. ש"ך חושן משפט סימן יז ס"ק ט

אסור לדיין לשמוע כו'. אבל אם שמע מותר, עיין בתשובת נ' לב ספר ג' סי' צ"ז, וכ"כ ר"ש מדינא סי' ב' [ד"ה ומעתה]. אכן אם כבר נשאל מדיין וכתב לו פסק ודעתו עליו, אין רשאי לפסוק דחשיב כנוגע. כ"כ שם. וכ"כ ר"ל נ' חביב באגרת הסמיכה אשר לו [ד"ה ולא לבד].

ג. פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל (רב יצחק נסים, רב אליעזר גולדשמידט, רב יוסף שלום 246אלישיב) חלק ז עמוד

ולסימו של פרק זה עלינו להבהיר, כי הלכה זו, שהדיין אשר פסק, ופסק דינו בטל, אינו רשאי לפסוק בדיון מחודש באותו נידון, - במה הדברים אמורים בפסק שניתן בדרך פסק - דין החלטי; אבל לא כאשר סופיותו של פסק הדין עדיין תלוי הוא בהליכי דיון שטרם נגמרו, או בהשלמתו של המשא ומתן בהלכה בין כל הדיינים היושבים בדיון זה.

ד. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף ו עמוד ב

לא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. ויש אומרים דאע"ג דמייתי לה מקרא דכתיב בעדים דהוא הדין לבעלי דינין דעובדא דהנהו לעוזי דאמרינן אתו לקמיה דרבא דאתו לדינא משמע וכן דעת רבינו מאיר הלוי ז"ל, ומעתה הוא הדין למאי שאמרו בעלמא ע"פ שנים עדים מפיהם ולא מפי כתבם דהוא הדין לטענות בעלי דינין דבעינן מפיהם ולא מפי כתבם, אלא שסופרי הדיינין כותבין טענותיהם, וכן כתב הרב בעל העיטור ז"ל גבי הא דאמרינן בפרק זה בורר (סנהדרין ל"א ב') בענין מלוה אמר נדון כאן, שאם אמר שיכתבו טענותיהם וישלחו לב"ד שידונו עליהם דמצי מעכב עליה חברה שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן והוא הדין מפי כתבם דומיא דאמרינן בעדות, ואף לזו הדעת אין זה אלא בשולחים טענותיהם לב"ד אבל בנותני כתבי טענותיהם לב"ד ואומרים שהם טוענים כמו שכתוב שם אין בכך כלום וכמו שנהגו דהא מפיהם קרינן ביה, שאפילו בעדים כתב רש"י מפיהם ולא מפי כתבם שלא ישלחו עדותם לב"ד באגרת כמו שכתב בפירוש התורה, הא כל שנותן עדותו כתובה לב"ד ואומר מה שכתוב כאן אני מעיד מפיהם קרינן ביה, וכן נהגו, אבל דעת רבותינו ז"ל דכיון שלא שנינו זה אלא בעדים שאין לנו אלא

מה שאמר הספר, ובעדים הוא שהקפיד הכתוב שתהא על פיהם ולא מפי התורגמן ולא מפי כתבם, ולא בבעלי דינין, ועובדא דהנהו לעוזי עדים הוו ולא פירש התלמוד לומר דאתו לסהדותא משום דפשיטא להו, ומיהו ודאי מה שכתב הרב בעל העיטור ז"ל הדין אמת משום דבעינן ועמדו שני האנשים אשר להם הריב אלו בעלי דינין לפני ה' אלו דיינים כדאיתא בפרק שבועת העדות (שבועות ל"א), ואף לסברא דר' מאיר ז"ל (ד)אנטלר או מורשה לא חשיב מפי התורגמן דאינהו במקום בעלי דבר ממש הם, והתם בפרק שבועת העדות (שבועות ל"ג ב') תנן עד שישמעו מפי התובע ואוקימנא דבא בהרשאה מפי התובע קרינא ביה, וזה פשוט.

ה. שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יח סעיף ו

בית דין פוסקים בדיני ממונות שלא בפני בעל דין.

ו. סמ"ע סימן יח ס"ק יג

שלא בפני בע"ד. שם [ברשב"א המובא בציונים אות ח'] מסיים בטעמא ז"ל, דהא כל זמן שמביא ראיה סותר דינו. ונראה פשוט דהיינו דוקא כשכבר טענו שני בעלי דינים לפני הדיינים, אזי קאמר דיכולין לומר הפסק דין לאחד מהן או לכתוב הפסק ולשלחו לכל אחד לביתו, וקאמר דהיינו דוקא בדיני ממונות כדמסיים בטעמא הנ"ל, משא"כ בדיני נפשות דלאחר שנתקיים הפסק הוא מעוות שאינו יכול לתקון. הג"ה. ועד"ז כתב בד"מ סימן (י"ז) (ט"ז) סוף סעיף א' בשם הרשב"א ז"ל [ח"ב סי' קצ"ב], נתבע שקבעו לו זמן להביא ראיותיו ועבר הזמן ולא הביא, וכשרצו הב"ד לפסוק הדין טען הנתבע שנתן זכותו ללוי ואין לפסוק הדין שלא בפניו, מסתברא אם לוי הוא במקום קרוב שולחין לו ומודיעין אותו, אם בא וטוען והביא ראיה מיד שומעין לו, ואם לא בא או שבא ואמר תנו לי זמן שאביא, אין שומעין לו, דלא עדיף מגברא דאתיא מחמתיה, דבממון לא איכפת לן לפסוק הדין שלא בפניו, וכל זמן שמביא ראיה סותר הדין, עכ"ל.

ז. שו"ת הרשב"א חלק ב סימן קצב

שאלת ראובן תבע משמעון שיחלוק עמו קרקע שהיה לאביהם. והוא מוחזק עכשו ביד שמעון. וטען שמעון שהוא שלו. וטענו בפני ב"ד. ועוד תבע ראובן זמן מב"ד להביא עוד ראיה ונתנו לו. וחייבוהו להביא כל ראיותיו שיש לו עד אותו הזמן. ואם לא הביא בטלו זכיותיו. וקבל ועבר הזמן ולא הביא. וכשרצו ב"ד לפסוק את הדין על פי טענותיהם וראיותיה' הראשונות טען ראובן שנתן זכותו ללוי ואין להם לפסוק את הדין שלא בפניו. שאין חבין לאדם שלא בפניו. ושמעון טוען דיש להם לפסוק על פי הטענות הראשונות. דלא עדיף לוי מגברא דאתי מחמתיה. הודיענו הדין עם מי.

תשובה תחלת כל דבר אני אומר שכבר ידעתם שאע"פ שב"ד קובעים זמן לראובן להביא כל ראיות שיש לו עד אותו הזמן ולא מצא בתוך הזמן ומצא לאחר זמן כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין. שזו היא ראיה ראשונה שהלכה בה כרשב"ג. דמה יעשה זה שלא מצא ראיה תוך הזמן עד עכשו. ואפילו התפיס זכותיה בבי דינא וא' אי לא אתינא עד זמן פלו' ליבטלן זכותיה דאסיקנא בנדריים פרק ארבעה נדריים דבטילן זכותיה הא אמרי' התם במסקנא והלכתא אסמכתא קניא והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב. כלומר בב"ד חשוב דאלימי לאפקועי ממונא. הא לאו הכי לא קנה ואפילו אמר מעכשו. דאף על גב דקימא לן דאסמכתא בדאמר מעכשו קנה כדאיתא בפרק איזהו נשך גמ' הלוהו על שדהו שאני הכא דהויא אסמכתא דבי דינא. דב"ד מכריחין אותו לבטל זכיותיו אם לא הביא עד זמן ידוע. וכל שאינו מתנה מדעתו לא בטל אלא א"כ קנו מידו ובב"ד חשוב. ולפי' בין ראובן זה בין לוי מקבל מתנתו כל זמן שמביאין ראיה סותרין את הדין. ולפסוק את הדין על פי הטענות הראשונות שלא בפני לוי מסתברא שכל זמן שלוי בעיר או במקום קרוב שולחין לו. אם בא וטען והביא ראיה מיד שומעין לו. ואם לא בא או שבא ואמר תנו לי זמן שאביא ראיה אין שומעין לו. דלא עדיף מגברא דאתי מחמתיה'. אלא פוסקין

את הדין ואפילו שלא בפניו. ואף על פי שנחלקו רבנן ורבי יעקב בשילהי פרק שור שנגח ארבעה וחמשה גמ' שור שהוא יוצא לסקול דגומרים דינו של שור בפניו או שלא בפניו. דרבנן סברי שאין גומרין אלא בפניו. ה"מ בדינו של שור ומשום דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת דכמיתת הבעלים כך מיתת השור. מה הבעלים בפניו משום דבן טענתא היא ואילו היה גומר דינו שלא בפניו ואתה מחייבו בטלו טענותיו אף השור בפניו. ואף על גב דלאו בר טענתא הוא משום דגזרת הכתוב היא. אבל במתנה דעלמא מה איכפת לן. הא כל זמן שמביא ראייה סותר את הדין. הילכך חותכין דינו היום. ושומעין דבריו למחר אם הביא ראיות לסתור את הדין. וכן דעת הרב בעל העטור וכן כתב בקבלת עדות.

ח. שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יג סעיף ו

אם הוצרכו הדיינים לשאול דבר מב"ד הגדול, כותבין ושולחין, וב"ד הגדול מודיעים להם דעתם והם דנין אותם, דליכא למימר שיפסקו בית דין הגדול עליהם את הדין, דהא בעינן שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים.

ט. ש"ך על שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יג סעיף ו

(ח) דהא בעינן שיהיו בעלי הדין כו'. והא דכתב לקמן ס"ס י"ח [סעיף ו'] פוסקין בדיני ממונות שלא בפני בע"ד, מיירי שכבר טענו לפניו וכמ"ש הסמ"ע שם [סקי"ג], וא"כ כבר עמדו לפני דיינים אלו שפוסקין הדין. והב"ח [כאן סעיף ח'] הקשה ע"ז דהא בתשובת הרשב"א שהביא ב"י לקמן ס"ס ט"ז מיירי שהנתבע נתן זכותו לאחר דאותו אחר לא טען כלל. ועוד, דלפי הטעם שכתב הרשב"א דדוקא בדיני נפשות דגלי לן קרא [שמות כ"א כ"ט] וגם בעליו יומת, אבל לא בדיני ממונות, אם כן אין לחלק, אלא נראה דהרשב"א מיירי דוקא בדיעבד, עכ"ד. ואין דבריו נכונים, דהא מלשון הרשב"א בתשובה [ח"א] ס"י אלף קי"ח, ב"ד פוסקין שלא בפני בעל דין כו' הילכך חותכין את דינו היום כו', משמע לכתחילה. אלא נראה כמ"ש, דהרשב"א מיירי שטענו לפניו לכך פוסקין וחותכין הדין שלא בפניו, ואף על גב דבתשובת הרשב"א שהביא ב"י לקמן סימן ט"ז [סעיף א'] מיירי שנתן זכותו לאחר, מ"מ קודם שנתן זכותו לאחר טען לפניו בעצמו. והא דכתב הטעם דוקא בדיני נפשות כו', היינו משום דקאי אגמר דין ובהא מחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות, וכן משמע בתשובת רשב"א ס"י אלף קי"ח וז"ל, ואף על פי שנחלקו בשלהי שור שנגח ד' וה' [ב"ק מ"ה ע"א] שאין גומרין דינו של שור אלא בפניו, ה"מ בדינו של שור משום דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת, אבל בממונא בעלמא חותכין דינו כו', עכ"ל. אלמא דבגמר דין מחלק בכך, כן נ"ל.

י. ב"ח חושן משפט סימן יג

כתב נמוקי יוסף בפרק אחד דיני ממונות אהא דקאמר אם הוצרך לשאול דבר מבית דין הגדול כותבים ושולחים אותו [ואותו] בית דין מודיעים דעתם לאלו והם דנים אותם דליכא למימר שיפסקו אותו בית דין עליהם את הדין דהא בעינן שיהו הבעלי דינים עומדים לפני הדיינים עכ"ל ומביאו ב"י (מחו' ט) וכן פסק בשלחן ערוך כאן (ס"ו) והוא סותר למה שכתב הרשב"א בתשובה סימן אלף קי"ח דבדיני ממונות פוסקים אף שלא בפני בעל דין ומביאו ב"י באורך לקמן בסימן י"ו (ס"א) וסימן כ' גם בסימן י"ט (מחו' א) מביאו בקוצר וכן פסק בשלחן ערוך סימן י"ח סעיף ו' והפסקים נראים כסותרים זה את זה. ואין לחלק ולומר דהיכא דלא טענו כלל לפני אותו בית דין מודה הרשב"א למה שכתב נמוקי יוסף דאין פוסקים חדא דתשובת הרשב"א סובבת על (שהנתבע) [שהנתבע] נתן זכותו לאחר דאותו אחר לא טען לפני בית דין כלל ואפילו הכי פסק דפוסקים דינו שלא בפניו ועוד דהלא לפי הטעם דדוקא בדיני נפשות דגלי לן קרא (שמות כא כט) וגם בעליו יומת בעינן בפניו אבל לא בדיני ממונות אם כן אין לחלק.

ואפשר ליישב על פי מה שכתב הרשב"א גופיה לשם אם הוא במקום קרוב שולחים אליו וכו' הרי דלכתחלה בעינן שיהו בעלי דינים עומדים לפני הדיינים אלא דבמקום רחוק חשבינן ליה כדיעבד וחותכים את דינו דבדיני נפשות דוקא אפילו בדיעבד לא הוי דין אלא בפניו אבל לא בדיני ממונות והשתא היא דנמוקי יוסף איירי בלכתחלה דאפילו בדיני ממונות בעינן שיהו בעלי דינים עומדים לפנייהם אבל בדיעבד חותכים את דינו וכ"כ בהגהות מיימוני פכ"א מהלכות סנהדרין (אות ב) דהא דבעינן שיעמדו בעלי דינים לפני הדיינים בשעת גמר דין אינו אלא בלכתחלה ומסיק וכן פוסק מורי רבינו בשם ריב"א והוא הדין אם דן בכתבו ששלח להם דכל הני ליתנהו אלא למצוה עכ"ל ובריש סימן י"ז (ס"ב) נתבאר בארוכה בסייעתא דשמיא עיין שם.

יא. קצות החושן סימן יג ס"ק א

(א) דהא בעינן. ולקמן סוף סימן י"ח פסק בדיני ממונות פוסקין שלא בפני בעל דין. ולכן מחלק בסמ"ע (שם סקי"ג) דהתם כבר טענו לפניו וכבר עמדו לפני הדיינים. ובב"ח (סעיף ח') הקשה לפי טעמא דהרשב"א (שו"ת ח"א סי' אלף קי"ח) דלא גלי קרא רק בדיני נפשות לא בדיני ממונות א"כ אין לחלק אלא בין דיעבד ולכתחילה. ובש"ך (סק"ח) העלה כדברי הסמ"ע דאין חילוק בין דיני נפשות לדיני ממונות לגמר דין כלל וע"ש.

וקשה לי משקלא וטריא בערכין (כב, א) בטעמא דאין נזקקין לנכסי יתומים קטנים דחד אמר משום צררי וחד אמר משום שובר, ואי נימא בדיני ממונות אין פוסקין שלא בפניו א"כ תיפוק ליה משום דקטן בפניו כשלא בפניו, כדאמרינן (ב"ק קיב, א) לענין מקבלין עדים בפני הקטן כיון דהוי כמו שלא בפניו לא הוי קבלה, א"כ הוא הדין מהאי טעמא אין פוסקין עליהן. ואף על גב דשם מיירי משטר דנעשה כבר כמי שנחקרה עדותן, היינו כיון דמן התורה נעשה כמי שנחקרה אין צריך תו חקירת עדות אבל לענין הפסק לעולם צריך בין בשטר בין בעל פה. וכן בפרק הכותב (כתובות פח, א) מבואר דנפרעין מבע"ח שלא בפניו, ואיך יהיה הפסק שלא בפניו. וכן מהא דכתבו הפוסקים דבתוך זמנו נפרעין אפילו מנכסי קטנים ועיין בשו"ע סימן ק"י (סעיף א'), ונהי דלא חיישינן לפרעון על כל פנים פסק מיהא צריך ואין פוסקין שלא בפניו. ולכן נראה מכל הלין כדברי הב"ח דלא בעינן בפניו אלא לכתחלה והיכא דאי אפשר כדיעבד דמי.

יב. שו"ת מהר"ם שיק חושן משפט סימן ב

ע"ד תורה אשר האריך פר"מ נ"י ע"ד הפלפול שהיו בינינו בפעסט כי אני אמרתי דמה שכ' בתקנות שאם יסרב אחד לברר לו ב"ד אז הדורכפירונג"עס קאממסי"אן יבררו ב"ד והם ידונו את המסרב שלא בפניו דדבר זה אינו ראוי עפ"י דין תורה. דכן הוא בדיניהם אבל בדיני ישראל אנו מוצאים שכופין אותו או בנידוי או בחרם ובשוטין או ע"י גוים שיכפוהו עשה מה שישראל אומר אבל לדון שלא בפניו לא שמענו ופר"מ נ"י האריך דאדרבה הא עדיפא מכפי' ע"י גוים וכדי לבוא על האמת אמרתי לברר דברי.

הנה בחו"מ סי' י"ח סעי' ו' פסקינן דבדיני ממונות ב"ד פוסקין שלא בפני בע"ד והסמ"ע שם ובש"ך סי' י"ג ס"ק ח' הקשו דדברי הש"ע סותרין דבסי' י"ג קי"ל דבעי' שיהיו הבע"ד עומדין לפני הדיינים ותי' דוודאי בהטענות צריכין שיעמדו לפני הדיינים. אבל הגמ"ד והפסק יוכלו לפסוק שלא בפניהם וכן נראה מלשון השמ"ק בב"ק דף קי"ב. והתומים שם הסכים להב"ח שלכתחילה בעינן בפניהם אבל אם א"א בדיעבד סגי שלא בפניו. ובקצה"ח הביא ראי' להב"ח מהא דיורדין לנכסיו שלא בפניו ואפי' ביתומים אמרינן דרק משום צררי אין נזקקין ותיפוק לי' משום דיתמי לשלא בפניו דמיא. ואני לא הבנתי ראי' זו דהרי מקור דין זה דבעינן שיעמדו לפני הדיינים הוא מדברי הריטב"א המובא שם בבדה"ב והם דברי הריטב"א ספ"ק דמכות שכ' בהדיא דמקרא ילפינן דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד'. שני אנשים אלו העדים אשר להם הריב אלו בעלי דינים לפני ד' אלו הדיינים. והא דמהני אנטלר היינו

משום דאינהו כבעלי דבר ושלוחם כמותם יעיי"ש. והרשב"א בב"ק דף קי"ב ע"ב כ' על הא דאמרינן שם דאין מקיימין השטר שלא בפניו לר"י משום דכתיב והועד בבעליו והקשה הרשב"א א"כ אפילו בהלכו למדה"י נמי. ותיירץ כיון דבדיני ממונות לא כתיב אלא בד"נ דמיתת שור כמיתת בעלים וע"כ בממון הוא רק מדרבנן ולכך הקילו היכא דא"א ואפטרופס כבעלים דמי יעיי"ש.

וא"כ מבואר היטב דברי הש"ע דבוודאי לענין תחילת דין בשעה שטוענים כתיב גם בדיני ממונות ועמדו כו' דבעינן הבעלי דינים לפני הדיינין וכיון דבגופי' כתיב מעכב וכו' הרשב"א סי' אלף קי"ח דבשעת גמר דין איכ"ל כיון דקרא ועמדו דמירי בשעת הגדת העדות שהוא לענין העדים כגמ"ד ולענין הבע"ד כתחילת דין ויש סברא לחלק ואיכ"ל דווקא בשעת הטענות ואכתי מנ"ל בשעת גמ"ד ואם נימא דצריך לפניו ע"כ ממיתת השור יליף וכיון דיש לחלק כמ"ש הרשב"א שם בתשובה לא אמרי' בי' משפט אחד כמ"ש התוס' בריש פרק אחד דיני ממונות ולכך פסק דהפסק דין א"צ להיות לפניו אבל שעת הטענות הא מקרא מפורש הוא בעדים זוממין בין בממון בין בד"נ. וא"כ לא קשה קושית התומים מסי' קכ"ד דנשים יקרות ות"ח הסופרי דיינים שמביאים טענותיהם לפני הב"ד הם שלוחי הבע"ד ומקרי לפניהם. ומיושב קושית הקצה"ח דכל זה שייך בשעת הטענות אבל בשעת גמ"ד דפוסקין אפילו שלא בפניו ואנן קי"ל דמקיימין שטר שלא בפניו ולא צריך לפסק ההוא בפניו ולכך גובין בכה"ג.

...וכל זה ביארתי לפי דעת הסמ"ע והש"ך ושאר האחרונים שהביאו. אמנם אפי' להב"ח והתומים והקצה"ח שהסכימו עמו בדיעבד אפילו שלא בפניו מהני. היינו אם כבר שמעו טענותיו אפילו שלא בפניהם. אבל אם לא ידעו כלל טענותיו בוודאי אין דיניהם דין וכ"כ הכנה"ג סי' י"ז אות ל"א.

וכל זה מעיקר הדין אמנם פר"מ נ"י אתא עלה מכח הפקר ב"ד הפקר ועל זה לא חלק אדם מעולם דאפילו שלא בפניו אם השעה צריכה יכולים להפקיר כדילפינין מקרא. אמנם אף על גב דיכולים להפקיר כדילפינין מקרא מ"מ לא מצינו בש"ס ופוסקים דמאן דלא צידינא מפקירינין לנכסי' דאפילו בהנך דמורידין אמרינן דממונם אסור לאבד ואפילו במקום שהפקירו היינו דווקא אם א"א בשום אופן אחר.

... ומטעם זה מצינו נמי דכופין לאדם לציית דין ע"י ערכאות לעשות מה שישראל אומרינן ובעינין לזה דווקא רשות ב"ד. ובמרדכי פ' הגוזל בתרא אות קצ"ה הביא מעשה ר' אפרים ושראוי למתחו על העמוד כו' משום דע"י שמסרו לגוי הפסיד לו ממון ואי מפקירין לנכסי' מאי כולי האי אם יביא לו פסידא עיין שם אדרבה גם למאן דאוסר והא דבעינן רשות ב"ד הוא משום חשש כתוא מכמר שיהא לו הפסד ממון אבל משום לפניהם לא שייך בזה ולכך בעינן ומהני רשות שהם יכלכלו אם יש חשש הפסד.

... ובמ"ק דף ט"ז משמע כאידך מ"ד דכל ב"ד יוכל להפקיר וכן נראה מדברי הרמב"ם פכ"ד מסנהדרין דין ו' דכל ב"ד יכול להפקיר מיהו כ' שם בהלכה ד' דווקא הוראת שעה אבל לא לקבוע הלכה לדורות ושם הלכה. כ' דצריך הב"ד לראות אם זה האיש ראוי לכך והיינו בהפקר ב"ד שהוא רק משום עונש וקנס אבל בתקנה משום תיקון עולם שצריך להפקר ב"ד בוודאי מצינו שתיקנו לעולם אבל כאן דהוא לענוש אדם פרטיי הוי רק צורך שעה וא"כ תקנה שקובעין לדורות להפקיר ממון של מאן דלא ציית דינא זה לדעתי אינו ראוי לקבוע ולכך מצינו בדברי רז"ל רק למאן דלא ציית שמתא או נדוי וחרם. וכיון שלדעתי דין זה בלא שמיעת הטענות אינו דין אא"כ אתאינין עלה מכח הפקר ב"ד הפקר ועל הפקר ב"ד יש לפלפל אם כל ב"ד רשאי לעשות כן. וכפיי' ע"י גוים אין בו שום איסור כמבואר בב"י בחו"מ סי' כ"ו לכך לדעתי זה עדיף.

... אמנם גוף הדין קשה לפסוק דין שלא בפניו דהרי פסק הרמב"ם בפכ"א מסנהדרין דין ד' דאסור לדיין לשמוע דברי טענת בע"ד בלי חברו ושע"ז נאמר לא תשא שמע שוא וא"כ איך רשאי לשמוע דברי בע"ד יחידי והתורה קראה שמע שוא ובשלומא מאן דיליף בסנהדרין דף ח' מקרא דשמוע בין אחיכם איכ"ל

היינו בציית דהוא אח ורוצה להשמיע וגם על הלאו דעבר הלוה דקרינין בי' לא תשיא נראה דהיינו דווקא אם אינו נזהר בדברו ורוצה להטעים כדנקט הש"ס ר"פ שבועות העדות אבל אם הלוה רוצה לדייק בלישני' ושלא לומר רק האמת כאשר הי' לית בי' לאו. ובזה מיושב לשון הרמב"ם בפכ"א מסנהדרין ממה שהקשה עליו הכ"מ דמלשון הרמב"ם משמע דהבע"ד אינו עובר אלא משום מדבר שקר תרחק היינו דלפעמים אם מדייק אינו עובר אבל מ"מ ראוי להרחיק אביזרא דשקר ואסור משום מדבר שקר תרחק. אבל האיסור לאו דב"ד דאינם יודעים אם משקר והכתוב קראה שמע שוא איך רשאיין לשמוע ואפילו בגברא דלא ציית הרי לעבור על ל"ת אסור אפילו צריך לבזבז כל ממון כדקי"ל ביו"ד סי' קנ"ז ולא זה הוא מן התורה ונמנה ברמב"ם במנין המצות.

ובאמת גם על הא דקי"ל בחו"מ סי' קכ"ד בנשים יקרות ות"ח דשולחין סופרי דיינים קשה הא איכא משום ל"ת שמע שוא והי' מקום לומר דגם התובע אזיל לשם. מיהו בירושלמי פ' כה"ג שהובא בר"ן ר"פ שבועות העדות ובשאר ראשונים דמשמע שם בירושלמי דרשאיין להעמיד אנטלר א"כ קשה כנ"ל. ואפשר כיון דהוא מדעתו הוי כאלו הימני' כמו בשליש דפי' התוס' בגיטין בפ' האומר דאפילו על שקר הימני' וה"נ הימני' שיטעון הדברים כהוייתן וא"כ איכ"ל דלא קרינין בי' שמע שוא. וא"כ כ"ז מדעתו אבל שלא מדעתו לא אדע איך אפשר לעבור על ל"ת שמע שוא. ונהי דיש לחוש לגבר אלם ואם א"א בענין אחר אמרינין ביבמות דף צ' דאפילו בקום ועשה יש כח ביד חכמים לעשות סייג לתורה ולענוש גם באופן שאינו כתורה וגם עובר עה"ת רשאי לעשות לצורך שעה. אבל לא מצינו אלא הוראת שעה בזה כן נראה לי.

ואם אפשר דהנידון מיירי דאין לבעל הדין שום טענה רק הכל נודע ומבואר עפ"י עדים וזה מילתא דל"ש ולא כל אפין שווין ואיך אפשר לקיים התקנה ההוא בכלל. ואמנם יש מקום לקיים הדבר כפי מ"ש פר"מ נ"י בסוף דבריו דכיון שקבלו התקנות שוב רשאיין להסיע על קיצתן כדקי"ל בחו"מ סי' רל"א וכמ"ש ב"י בשם המרדכי ב"ב הנ"ל וא"כ הם שהפקירו ועשו הכל מעצמם. אלא שגם ע"ז יש לפלפל דהא הוי אסמכתא ובשעת קבלתן לא אסקו אדעתיהו שלא יצייתו ושיזדמן כה"ג וכ"כ בתשובת מרן זצ"ל באהע"ז סי' ק"ח הנ"ל בנידון דידי' ונהי דדברי הקהל הוי כב"ד חשוב מיהו מעכשו לא הוי ותליא בפלוגתא המובא בר"ן בנדרים דף כ"ז ע"ב ובחו"מ סי' ר"ז בב"י ואפילו אי מועיל ב"ד חשוב איכ"ל כמ"ש הסמ"ע סי' ר"ז ס"ק מ"ב דהטעם הוא שוב משום הפקר ב"ד הפקר וא"כ תליא שוב בפלוגתא הנ"ל כן נראה לפי ענ"ד.

מיהו כיון דפר"מ נ"י כ' דאין אפשרות האידנא בשום כפי' אחרת וא"כ כשיזדמן מקרה ע"כ יהא צריך לעשות אז סייג לתורה בהוראת שעה אפילו לדונו שלא בפניו אם לא יהא אפשר בענין אחר כן נראה לי.

יג. חזון איש, חושן משפט ג, יא

...אלא ודאי העיקר כהש"ך דאי אפשר להוציא דין על האדם קדם שטען לפנינו ... וא"צ כאן לדין אין גומרים דינו של אדם שלא בפניו אלא טיבו של כח הדין בדיני ממונות אינו אלא אחר שישמענו ב"ד טענות שניהם שבדיני ממונות אין כל עדות מכרעת אלא לעומת הטענות שהרי אם ראו עדים שגזלו יתכן שלקח ממנו החפץ ולא רצה ליתנו ולכן חטף ממנו וכן בכל דבר אפשר שקדמו מאורע נעלם המשנה את כל הדין ובלא טענת הנתבע אין על מה לדון והנה הכפי' לנתבע הוא בנדוי וכדאיתא סי' י"א ולא נחתינן לנכסיו, וע"כ הא דכתב הרשב"א דבעובדא דידי' דגומרין הדין שלא בפני לוי הוא משום דלא עדיף ממאן דאתא מחמת' וכמש"כ הרשב"א.

ובקצות סי' י"ג ס"ק א' הכריע כדעת הב"ח דאף בלא שמיעת טענות הנתבע דיעבד הוי דין מהא דגבינן מיתומים קטנים וממי שהלך למדה", והדברים תמוהים איך יתכן לדון בלא שמיעת טענות הנתבע

בזמן שהוא אנוס לבוא לב"ד לפי שעה ואין יהי' בזה כח דין ואדרבה מהא דאמר כתובות פ"ח א' משום נעילת דלת מבואר שאינו מן הדין ואי דיעבד הוי דין ושעת הדחק כדיעבד לא צריכין לתקנה אלא ודאי שזה מן התקנה ולא מן הדין והא דגובין מן הקטן היינו ע"י אפוטרופוס ומשום שזו תקנת היתומים שלא להאכילן גזל ואפוטרופוס חישב כבפניו.

י. **רמ"א חושן משפט הלכות דיינים סימן יא סעיף א**

מי שלא יוכל לבא לבית דין, כי צריך לילך למרחקים, יש להודיע לבית דין ולשום התנצלותו ולבקש זמן אחר; ואם לא עשה, מנדין אותו, אף על פי שלא היה יכול לבא (מהרי"ק שורש י"א).

טו. **שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יג סעיף ג**

אין כופין את האדם שיתן טענותיו בכתב. ואין לדיין לקבל טענות בכתב, אלא ישמעו טענותיהם מפיהם ויצוו לסופר לכתבם. ולא יכתבו אלא מדעת שניהם, ושניהם נותנים שכר הסופר. מיהו אם ב' בעלי דינים רוצים לטעון בכתב, הרשות בידן, וכל מה שכותבין אינן יכולים לחזור בהן (נ"י פ' גט פשוט).

טז. **שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן כב סעיף א**

מי שקבל עליו קרוב או פסול, בין להיותו דיין בין להיותו עד עליו, ... אפילו קבל אחד מהפסולים בעבירה כשני עדים כשרים להעיד עליו, או כג' בית דין מומחים לדון לו, ... בין שקבל על עצמו לאבד זכותיו ולמחול מה שהיה טוען על פיהם, בין שקבל עליו שיתן כל מה שיטעון עליו חבירו בעדות זה הפסול או בדינו אם קנו מידו על זה, אינו יכול לחזור בו.

יז. **בית יוסף חושן משפט סימן כו**

זה לשון ספר התרומות בשער ס"ב (ח"א סי' ג) והא דאמרינן דאין המלוה רשאי לכופ בפני גוים דוקא דליתיה אלם ורוצה לקבל דינו לפי מה שידונו עליו דייני ישראל ואפילו אם היה אלם ולא רצה לבא לבית דין אסור להביאו לדייני גוים אלא לאחר סירובו בית דין של ישראל כותבין אדרכתא על נכסיו ואם הוצרך לכך יבא לפני גוים והם מכריחין אותו למה שדנו לו דייני ישראל דכי האי גוונא ליכא משום לפניהם ולא לפני גוים כדאמרינן (גיטין פח:): בעישוי דגט.

יח. **שולחן ערוך חושן משפט הלכות גביית מלוה סימן קו סעיף א**

מלוה שבא ליפרע בשטר מקויים שבידו, שלא בפני לווה, אם יכולים בית דין לשלוח לו ולהודיעו עד שיעמוד עמו בדין, שולחים ומודיעין לו, אם הוא בכדי שילך השליח ויחזור תוך ל' יום, והמלוה יתן שכר השליחות, ויגבנו נוסף על חובו. ואם הוא במקום שאין השליח יכול לילך ולחזור תוך שלשים יום, מגבין לו חובו מיד, אחר שישבע המלוה, ויטול בין מהמקרקעי (רשב"א) בין מהמטלטלים, ואין חוששין לשובר.

יט. **כסף הקדשים חושן משפט סימן כו סעיף ב**

בדיני קנסות מי שאינו רוצה לציית מנהיגי העיר הרי זה ככל דיני ממונות ויכולים להרשות לילך בעש"ג. גם אם ידוע ודאי שהם יקנסו הרבה וילך לטמיון למשרתי עש"ג כל הקנס. וכמו שאחר התראה וסירוב הולכים בעש"ג להוציא את שלו. גם אם ידוע שיהי' פסידא עי"ז אל המסרב כהנה וכהנה. כן הוא בדיני קנסות על בושה וכל שכן כשיהי' מגיע ממנו גם צער שזה ממון ממש אך בלאו הכי יכולים משום מגדר מלתא על פי הסכמות בני עיר מנהיגיהם כפי צורך השעה כל שסדר העולם לקנוס על כזה גם אם לא הי' בזה דררא דממונא כלל. ומ"מ כשאפשר ע"י נדוי ואין חשש שיעברו אנשים על הלכות נדוי בזה. נראה דעדיף לנדות מלהרשות לילך בעש"ג בין בממונות בין לגבי קנסות שגם שאמרו רז"ל שנדוי חמור מנגידא. מ"מ מצד מניעת אויבינו פלילים ראוי לעשות כל מאי דאפשר

שלא לילך לעש"ג וצלע"ע: ומ"מ כשיש ספק אם יועיל נדוי ובאומדנא יועיל בעש"ג ודאי אולי שייך בזה אין ספק מוציא מידי ודאי ועדיף להרשות תיכף לילך לעש"ג. כדי שלא יהי' ח"ו חילול השם ביותר כשלא יועיל הנדוי ואח"כ ילכו לעש"ג. וזה מכריע נגד כבוד מניעת אויבנו פלילים וצל"ע.

כ. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תתצט

שאלת שני בעלי דינין שהסכימו לטעון בכתב. וקבעו להם זמן לכתוב טענותיהם ולהשיב כל אחד לחבירו. ואחד מהם לא השיב לו לזמן הקבוע.

תשובה שאין לבית דין קבוע זמן על טענותיהם שלא יכול לטעון עוד ולחזור ולטעון ולבטל זכותיה. והלא אפי' במתפיס זכותיה בבי דינא אמרו דלא מהניא אלא אם כן קני בבית דין חשוב. ואלו דברים פשוטים.

21. RULES AND PROCEDURES – BETH DIN OF AMERICA

SEC. 17: Arbitration in the Absence of a Party (a) Unless the law of the jurisdiction provides to the contrary, the arbitration may proceed in the absence of any party who, after due notice, fails either to be present or to obtain an adjournment. An award shall not be made solely because of a party's default. Rather, the Beth Din shall require the party who is present to submit such evidence as the Beth Din may require for the making of an award.

כב. נתיבות המשפט באורים סימן כו ס"ק ג

ומציל בדיני עכו"ם. עיין סמ"ע סק"ה שנותנין לו רשות להוציא שלו ולא שהעכו"ם יכפוהו לעשות וכו'. ונראה דמיירי באופן שידוע החוב לדייני ישראל, כגון במלוה בשטר וכיוצא, דבמלוה על פה אי אפשר לדייני ישראל ליתן לו רשות להוציא דאימר אינו חייב לו כל כך, רק משמתין אותו כשאינו רוצה לבוא.

כג. ערוך השולחן חושן משפט סימן כו סעיף ב

אם הבע"ד הוא אלם ואין יד ב"ד תקיפה להכריחו לבא לב"ד מחויב השני להתרותו מקודם לב"ד וכשנתברר לב"ד שאין רצונו לילך נוטל השני רשות מב"ד ומציל בדיניהם המגיע לו ודווקא שהב"ד יודעים שהמסרב חייב לו ע"פ דין תורה כגון שיש לו שטר וכיוצא בזה אבל אם לא נתברר להם שחייב לו אין נותנים לו זה הרשות שידון שמה דשמה יוציאו ממון שלא כדין אלא נותנים לו רשות שיפעול שיכריחו את המסרב לדון בב"ד ונראה שאם אין ביכולת לעשות כן ולהב"ד אינו מבורר הענין יכולים ב"ד לקבל טענות מן התובע ולקבל עדות ולברר מה שביכולתם לפי ראות עיניהם ואם יראה להם שהמסרב חייב להתובע אף על פי שא"א לידע ברור מצד אחד מ"מ כיון שהמסרב אין רצונו להשיב בב"ד כאשר עשה כן יעשה לו ושלא יהא חוטא נשכר נותנים רשות להתובע שידון עמו שמה כיון שנראה להם שעכ"פ יש לו תביעה חזקה על המסרב.

כד. תקנת הדין – רבנות הראשית לישראל, פרק ט, סעי' צב.

הופיע התובע ולא הופיע הנתבע, והוא הוזמן כדין, רשאי בית הדין להחליט על בירור התביעה שלא בפני הנתבע ולהוציא פסק דין או לדחות את הישיבה לתאריך אחר.

כה. הרה"ג הרב דוד לאו, הרב הראשי לישראל, מאמר לז"נ הרה"ג הרב גדלי' דוב שווארץ זצ"ל (עומד לדפוס)

אבל לנהוג כן בכל מקרה ובפרט בדיני אישות שבהם דנים מכח הדין אין ראוי לנהוג כך כהנהגה גורפת כפי שביארנו אלא בדרך כלל יש לנהוג לפי הסיפא של אותה תקנה "לדחות את הדין למועד אחר" ולכונן אותו להגיע באמצעים הקיימים לפני בית הדין. עוד זאת, מתן רשות ללכת לערכאות ולדון שם במעמד צד אחד ולהניח להם לפסוק כרצונם מבלי להגדיר את סכום ההיתר, הוא אסור לא רק לפי הנתיחה"מ אלא לכל הפוסקים, שהרי כל מה שהותר הוא ללכת עם האלם לערכאות שיאלצוהו לדון עם ישראל בפני בית דין ישראל או בפניהם ובפניו, אבל שהם ידונו אותו שלא בפניו הוי כהפקרת ממונו.

כו. תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פרק ג הלכה ט

רב חסדא בעי מהו לקבל עדים שלא בפני בעל דין. רבי יוסי בשם ר' שבתי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ועבדון ליה גזר דין. אם בא ועירער עררו קיים. אדם ששלחו אחריו בית דין שלשה פעמים ולא בא. ר' יהושע בן לוי אמר מקבלין העדות בלא בעל דין ועבדין ליה גזר דין.

כז. נחל יצחק חושן משפט סימן כח סעיף טו

זזה כוונת הירושלמי במה דקאמר ועבדין ליה גזר דין אם בא וערער עררו קיים. היינו שיכתבו לו פסק דין שיהיה כתוב שם אם יבא הבע"ד ויערער יהיה מועיל ערעורו או שיהיה כתוב בפירוש שנעשה הקבלת עדות שלא בפניו. והיה באופן שאם בא לערער יהא מועיל ערעור שלו. ואז לא יהיה יכול לצאת שום תקלה ממה שיכתבו לו פסק דין או קבלת עדות בכתב. **אכן בשלחו אחריו ולא בא אמרו דעבדין ליה גזר דין ברור משום דאז לא מהני ערעורו כלל. כן י"ל בכוונת הירושלמי ואתי שפיר...**

[לכן] לפי מה שנתבאר יש לומר דאין ראה מהירושלמי דיהיה סבירא ליה דאם קבלום אין דנין על פיהם. משום דאכתי יש לומר כשיטת הסוברים דבדיעבד אם נתקבל עדותן בבית דין בתורת עדות דדנין על פיהם כיון דכבר העידו בתורת עדות בבית דין, רק לכתחלה היה התקנה דאין לקבלן שלא בפניו. אך כל זה אם לא היה שום תנאי מן הבית דין בעת שנזקקו לקבלת עדותן, אבל אם התנו בפירוש שנזקקין בתורת דין בית דין לקבל עדותן באופן שאם יבא ויערער יהיה בטל למה שישבו בתורת בית דין לקבלת עדות. והוי כמו דמצינו במסכת עדיות (פ"ז מ"ז) דמעברין השנה על תנאי שירצה רבן גמליאל הנשיא וכן הוא בסנהדרין (דף י"א ע"א). ולא שייך בזה אין ברירה משום דזה הוי כמו על מנת שלא ימחה אבא וכמו שכתוב בדרוש וחדוש של רבי עקיבא איגר זצ"ל לכתובות (דף ג' ע"א [ד"ה כל דמקדש]). והוא הדין הכא דהתנו שנזקקין לקבלת עדות על מנת שלא ימחה הבע"ד שפיר עבדי כיון שכותבין בכתב קב"ע שאם יבא לערער יהיה בטל למעשיהן. ואם בא הבעל דין ואינו מערער להכחישן י"ל דאז הוי למפרע בעת שנתקבל עדותן דהיה על פי דין תורה מה שעשו ונפקא מינה לכמה מילי. אכן אם יבא לערער ולהכחישן לא מהני קבלת עדות מה שקבלו שלא בפניו. משום דהא התנו על מנת שלא ימחה ואם ימחה יהיה בטל למה שנזקקו בתורת בית דין.

כח. רמ"א חושן משפט הלכות טוען ונטען סימן פא סעיף ז

מי שהתנה עם בחור ללמוד עם בן חבירו, בפני אבי הבן, ואבי הבן שתק, שתיקה כהודאה דמיא; ואף על פי שלא דבר האב כלום, דהוי ליה לאב לאסוקי אדעתיה ולמחות (מרדכי פ' זה בורר ע"ל ר"ס של"ו), וכמו שיתבאר בסמוך סעיף י"ג.

כט. שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן עג סעיף י

מי שיש לו שטר על חבירו לזמן, ובא בתוך הזמן לבית דין ואמר: מצאתי מנכסי פלוני ואני ירא שאם יבואו לידי יבריחם ממני ולא אמצא מקום לגבות חובי, אם רואה הדיין שום אמתלא לדבריו שלא יוכל לגבות חובו כשיגיע הזמן, מצוה על הדיין לעכב הממון עד שיגיע זמן השטר. וכן הדין בלוה לזמן ובתוך הזמן רואה המלוה לד שהלוה מבזבז נכסיו ואין לו קרקע, או שהלוה רוצה לילך למדינת הים, ותובע המלוה את שלו או שיתן לו ערב, שומעין לו. הגה: והוא הדין בכל מקום שנראה לבית דין לעכב מעות הנתבע (פסקי מהרא"י סי' ס"ד). ומזה נשתרבו המנהג לעקל המעות אף על פי שאין בו צורך כולי האי (ת"ה סימן פ"ה /ש"ה/). ואם הנתבע מעיר אחרת, ונראה לבית דין שמן הראוי לעקל מעותיו של הנתבע, אם הם בעיר התובע וצריך הנתבע לילך ולדון בעיר התובע להוציא מעותיו.